

Отже, можемо зробити висновок, що інтелектуальний капітал в цілому можна віднести до нематеріальних ресурсів, які визначають вартість і конкурентоспроможність підприємства.

Література:

1. Гусаковська Т.О., Святний Л.О., Серeda О.О. Сутність та структура інтелектуального капіталу організації. *Бізнес Інформ*. 2023. № 9. С. 269-275.

2. Житченко Г.О. Управління інтелектуальним капіталом промислового підприємства: дис ... канд. ек. наук : 08.00.04. Херсонський національний технічний університет. Херсон, 2018. 269 с.

3. Прокопенко І.В., Босак А.О. Сутність і структура інтелектуального капіталу підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2016. № 851. С. 82-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPM_2016_851_13

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК ФАКТОР НАРОЩУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Гуторова О.О., кандидат економічних наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4705-5482>

Луцай Є.О., здобувач вищої освіти,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

Результати виробничо-фінансової діяльності будь-якого підприємства безпосередньо визначаються його ресурсними можливостями. Але оскільки аграрним формаціям притаманні властивості відкритих систем, які мають на увазі об'єктивний вплив на процеси їх функціонування зовнішніх умов різної природи, то ресурсний потенціал підприємства слід розглядати в діалектичній єдності факторів і умов виробництва. Найчастіше умови характеризуються напрямками, частотою і глибиною змін, ймовірністю настання тих чи інших подій. Ступінь пристосованості підприємства до цих змін, а значить, і ефективність його виробничо-фінансової діяльності, залежить від того, наскільки точні прогнози коливань умов навколишнього середовища.

Різноманіття ризиків за джерелами виникнення дозволяє визначати різноспрямовані вектори прибутків і збитків. Так, отримання додаткових обсягів продукції під впливом сприятливих природних умов

призводить до перевитрат планових обсягів ресурсів і може спричинити падіння цін на продукцію, якщо ці умови були сприятливими для значної частини виробників. У зв'язку з цим розглядати вплив окремих ризиків на рівень використання ресурсного потенціалу підприємства можна лише теоретично. З практичної точки зору важливий сумарний ефект від отриманих прибутків і збитків [3].

На нашу думку, доцільно скоригувати класифікацію ризиків для сільськогосподарських підприємств за джерелами їх виникнення і виділити: природно-кліматичні ризики; виробничі ризики; трудові ризики; маркетингові ризики; фінансові ризики; адміністративно-політичні ризики.

Наслідки різних ризиків, в кінцевому підсумку, будуть проявлятися або в недоборі врожаю, або в падінні обсягів доходів від реалізації продукції (зниження якості продукції або падіння цін під впливом макроекономічних умов), або в збільшенні витрат (перевитрата витрат в натуральному вираженні або підвищення цін на них).

Управління ризиками здійснюється в кілька етапів.

Етап 1. Визначення цілей і створення передумов. Цей етап передбачає встановлення загальних цілей і параметрів, в рамках яких конкретний ризик або група ризиків можуть бути вивчені і по ним можуть бути прийняті рішення. При цьому важливо встановити ті критичні параметри в позиціонуванні організації в зовнішньому середовищі, які можуть знизити або розширити можливості підприємства при виникненні несприятливих або сприятливих подій.

Етап 2. Ідентифікація ризиків. На цьому етапі необхідно визначити перелік тих ризиків, з якими може зіткнутися підприємство; виявляти, ранжувати ризики за їх значимістю з позицій глибини можливих негативних наслідків; оцінити ступінь керованості того чи іншого ризику.

Етап 3. Аналіз ризиків. Аналіз ризиків складається з двох етапів: визначення можливості виникнення ризиків з точки зору їх ймовірностей; оцінка можливих наслідків. Основним завданням такого аналізу є, перш за все, виявлення ризиків, які можуть виникнути, а наслідки серйозні або катастрофічні. На цьому ж етапі визначаються ризики системного характеру (тобто такі, що виникають незалежно від поведінки господарюючого суб'єкта) і так звані підприємницькі ризики, на які підприємець йде усвідомлено, в очікуванні отримання додаткових економічних вигод.

Етап 4. Оцінка ризиків. Виділення цього етапу багато в чому умовно, так як основна частина робіт з оцінки ризиків проводиться під час їх аналізу. На цьому етапі порівнюються наслідки того чи іншого ризику з ймовірністю його настання і витратами на створення компенсаційного механізму.

Етап 5. Пряме управління ризиками, що включає в себе формування компенсаційних механізмів через перерозподіл ресурсів і регулювання їх функціонування. В якості основних аспектів управління можна виділити наступні: по-перше, передбачення і прогнозування можливості виникнення несприятливих явищ і розробка заходів, спрямованих на зниження ймовірності їх виникнення; по-друге, розробка заходів, спрямованих на зниження несприятливих наслідків у випадках, коли вони вже настали.

Етап 6. Перевірка відхилень. Оскільки механізми компенсації формуються на основі прогнозованих параметрів нестабільного зовнішнього середовища, представляється доцільним проведення постійних перевірок відхилень фактичних економічних умов від прогнозованих, а також ефективності розроблених механізмів управління окремими видами ризиків. На цьому етапі оцінюється відповідність використовуваних тактичних методів управління ризиками його стратегічним методам і прийомам і при необхідності вносяться корективи в саму систему управління ризиками.

Процес управління ризиками поділяється на кілька складових: планування управління ризиками; виявлення ризиків; аналіз ризиків та визначення пріоритетів; планування реагування; моніторинг ризиків. Сукупність методів управління ризиками, що використовуються в господарській практиці підприємств, пропонується згрупувати за чотирма типами: методи уникнення ризику; методи локалізації ризику; методи розсіювання ризиків; методи компенсації ризику.

При розгляді сільськогосподарських підприємств з точки зору економічних систем, що функціонують в нестабільному зовнішньому середовищі, можна виділити кілька груп заходів щодо управління властивими їм ризиками: заходи, що підвищують надійність системи, поліпшують якісні характеристики її параметрів; заходи щодо поліпшення реагування системи на впливи навколишнього середовища; заходи щодо зміни параметрів впливу зовнішнього середовища на систему; заходи щодо зміни внутрішньої структури системи з метою зниження тиску зовнішнього середовища [2; 4].

Таким чином, до заходів, що підвищують надійність системи і поліпшують якісні характеристики її параметрів, відносять оптимізацію

структури агроекономічної системи; підвищення якості ресурсів, що використовуються в процесі експлуатації, забезпечення їх збалансованості та підвищення технологічної гнучкості; використання адаптивних технологій; створення страхового, резервного та стабілізаційного фондів.

Розробка заходів щодо поліпшення реакції системи на впливи зовнішнього середовища пов'язана з активною маркетинговою політикою підприємства; підвищення ефективності отримання та обробки інформації за рахунок використання нових інформаційних технологій; використання зовнішніх механізмів страхування ризиків [3].

Заходи, що дозволяють змінювати параметри впливу зовнішнього середовища, як правило, реалізуються в сфері обміну і пов'язані з пошуком нових ринків збуту; з удосконаленням форм товарно-грошового обміну (форвардні та ф'ючерсні угоди); з встановленням прямих виробничих зв'язків. Заходи щодо зміни внутрішньої структури системи з метою послаблення тиску зовнішнього середовища пов'язані з розвитком кооперації та інтеграції, диверсифікацією виробництва.

Реалізація цих заходів вимагає вирішення головного питання забезпечення сталого та ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств на будь-якому рівні: питання оптимального розподілу та використання ресурсів.

На рівні стратегічного планування обґрунтовуються основні параметри виробництва, орієнтовані на отримання таких фінансових результатів діяльності, які б забезпечували стійке функціонування виробничої системи при найбільш ймовірних і передбачуваних результатах умов виробництва. обраної мікрозони є найменш ризикованим.

Очевидно, що диверсифікація дозволяє більш ефективно використовувати наявні у підприємства ресурси і дає можливість розвивати несільськогосподарську діяльність (як переробка продукції, транспортні послуги, послуги зберігання).

Таким чином, практична реалізація вищезазначених заходів не потребують великих капіталовкладень. Вони можуть бути реалізовані шляхом: створення автоматизованих інформаційних систем, основою яких буде накопичена інформація про власну виробничу, фінансову та іншу діяльність; використання глобальних комп'ютерних мереж, зокрема мережі Інтернет, для оперативного отримання та обміну інформацією (наприклад, інформацією про ціни на продукцію, дослідженням ринку продукції тощо); укладення договорів з місцевими

метеорологічними станціями з метою отримання оперативної інформації про прогнози погоди тощо [3].

Серед найбільш важливих і дуже значущих заходів для сільського виробника можуть бути: удосконалення старих і прийняття нових законів і нормативно-правових актів щодо страхування, оподаткування, ціноутворення; розробка спеціальних програм у сфері страхування різних аспектів діяльності аграрних підприємницьких структур; державне регулювання цін на окремі види продукції; фінансування заходів, спрямованих на розробку та впровадження нових технологій сільськогосподарського виробництва; створення спеціальних комп'ютерних мереж для сільських товаровиробників, що дозволяють оперативно отримувати інформацію, необхідну для прийняття важливих управлінських рішень.

Література:

1. Андрийчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. К. : КНЕУ, 2005. 292 с.
2. Коваль О.М. Оптимізація ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств України. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/cgem_biol/nvnau/2010_154_1/10kom.pdf
3. Россоха В.В. Формування і розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств: монографія. К. : ННЦ «ІАЕ», 2009. 443 с.
4. Шпикуляк О.Г., Алексеева О.В. Потенціал аграрного підприємництва у формуванні зайнятості населення: монографія. К. : ННЦ «ІАЕ». 2023. 200 с.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Дашугіна Л.О., кандидат економічних наук, доцент,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6421-816X>

Марченко Я.В., здобувач вищої освіти,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Розвиток виробничих відносин і поділ праці сприяли виокремленню специфічних трудових процесів, зокрема управлінських.